

SEPTEMBER 2020

KINDERRECHTEN INTEGREREN IN PROGRAMMA'S VOOR ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Inspiratiegids voor actoren in de sector
van de ontwikkelingssamenwerking



**PLATFORM
KINDERRECHTEN**
IN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	1
Hoe ziet een op kinderrechten gebaseerde aanpak eruit?	3
Checklist “Kinderrechten integreren in programma’s”	6
1. Planning	6
2. Uitvoering	9
3. Opvolging en evaluatie	10
Om nog verder te gaan: een waaier van tools op het gebied van kinderrechten, per thema	11
Onderwijs	11
Ontwikkeling	11
Leefmilieu	12
Gender	12
Governance	13
Justitie	13
Non-discriminatie	14
Participatie	14
Bescherming	15
Gezondheid	15
Lijst met tools en referenties	16



INLEIDING

Tot wie richt deze gids zich?

Deze gids wil actoren in de sector van de ontwikkelingssamenwerking bewustmaken van het thema kinderrechten en hen aanzetten tot beraad over hun eigen praktijken en programma's, waarbij ze zich de vraag stellen welke impact hun interventies op kinderen hebben.

De gids introduceert enkele kernconcepten zoals een op kinderrechten gebaseerde aanpak en programmering op basis van kinderrechten, reikt denkpistes aan om beter rekening te houden met kinderrechten in de hele projectcyclus en verschaft een waaier aan instrumenten en lectuur om nog een stap verder te gaan.

Deze inspiratiegids is een eerste aanzet om in te spelen op de verwachtingen van actoren in de sector. Hij zal in de toekomst bijgewerkt worden in functie van de evoluerende tools en kan aangevuld worden met nieuwe thema's. Opmerkingen en suggesties kunt u sturen naar ecouck@unicef.be.

Deze inspiratiegids is een eerste aanzet om in te spelen op de verwachtingen van actoren in de sector



PKIO: even voorstellen

Het Platform Kinderrechten in Ontwikkelingssamenwerking (PKIO) is een informele groep die verschillende actoren van de niet-gouvernementele ontwikkelingssamenwerking (ANGS) verenigt. Het gaat om instellingen en personen die deskundig zijn op het vlak van kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking.

De leden van het platform beschouwen een op kinderrechten gebaseerde aanpak als een holistische aanpak die transversaal moet zijn voor elke actie, maatregel en elk programma in de ontwikkelingssamenwerking. PKIO hanteert voor zijn acties dus een aanpak die gebaseerd is op kinderrechten zoals ze gedefinieerd staan in het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK).

Het platform werkt rond het thema kinderrechten en dan specifiek rond drie hoofdlijnen:

- 1 het pleidooi ten aanzien van de Belgische autoriteiten
- 2 de bewustmaking van het grote publiek en andere actoren van het maatschappelijke middenveld
- 3 de coördinatie tussen deze actoren

Het platform werkt dus nauw samen met institutionele actoren, koepels en federaties en andere maatschappelijke organisaties.



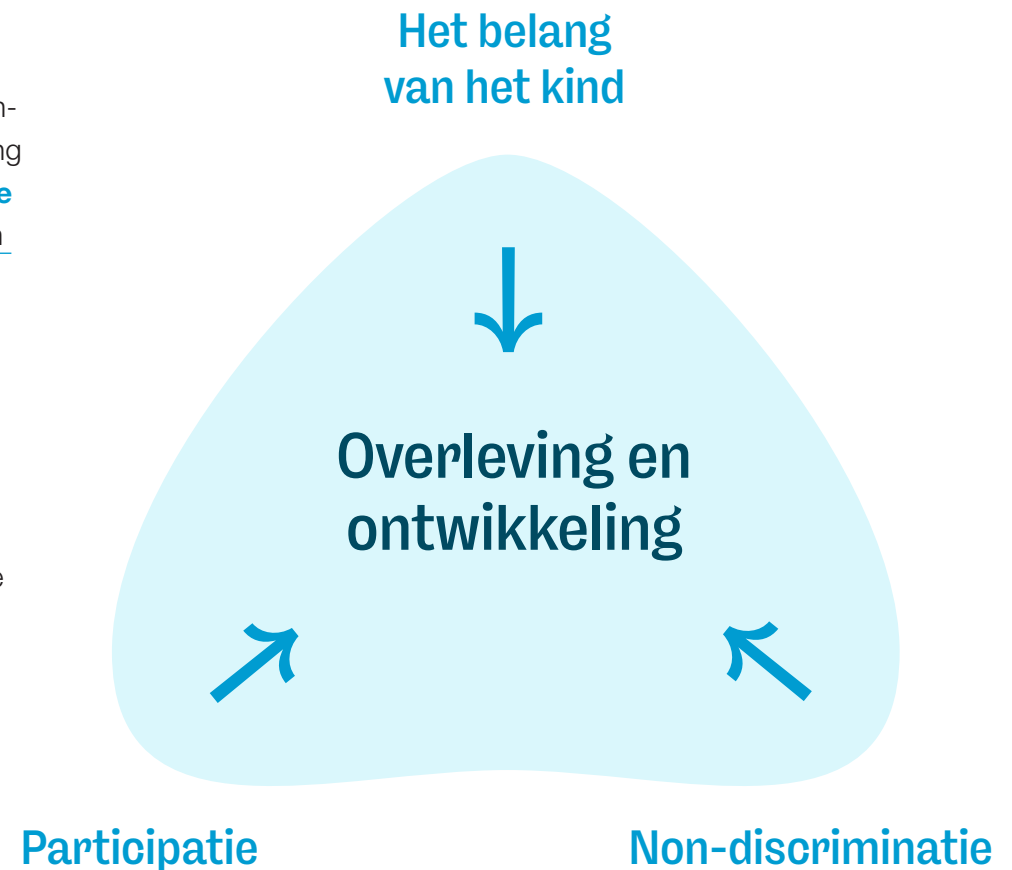
PKIO streeft de volgende doelen na:

- **Kinderrechten integreren in het Belgische ontwikkelingsbeleid en ervoor zorgen dat ze toegepast worden door actoren in de ontwikkelingssamenwerking.**
- **Actoren van de ontwikkelingssamenwerking informeren en hen ondersteunen in hun wens om bij te dragen aan de realisatie van de kinderrechten.**
- **Toekijken op de uitvoering van het prioritaire thema van de kinderrechten, zoals dit opgenomen is in de wet inzake ontwikkelingssamenwerking.**
- **Een zo breed mogelijk maatschappelijk en politiek draagvlak creëren voor de bescherming van de kinderrechten in de ontwikkelingssamenwerking.**

HOE ZIET EEN OP KINDERRECHTEN GEBASEERDE AANPAK ERUIT?

Een op kinderrechten gebaseerde aanpak maakt gebruik van de normen en beginselen uit de internationale mensenrechten om ze toe te passen in ontwikkelingssamenwerking en humanitaire acties. **De op kinderrechten gebaseerde aanpak** is gestoeld op het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en houdt niet alleen rekening met de algemene mensenrechten, maar ook met de specifieke rechten van kinderen, die beschreven staan in het IVRK.

Het IVRK omvat 54 artikelen die de rechten van kinderen waarborgen en hanteert **vier fundamentele beginselen** met betrekking tot kinderen: non-discriminatie, het belang van het kind, het recht om te leven, te overleven en zich te ontwikkelen, en het recht om haar of zijn mening te uiten.



Deze algemene rechten en beginselen worden soms ingedeeld in drie categorieën. Men heeft het dan over de **3 P's** die staan voor: **Protectie** (het kind heeft recht op bescherming tegen elke vorm van mishandeling, verwaarlozing en discriminatie), **Provisie** (het recht op hulp, verzorging en onderwijs in het bijzonder) en **Participatie** (het recht om te denken, zich vrij uit te spreken en zijn/haar stem te laten horen).

De **op kinderrechten gebaseerde programmering (KRP)** impliceert dat het IVRK wordt toegepast in de praktijk, dit wil zeggen dat de beginselen van de kinderrechten gebruikt worden om programma's te plannen, uit te voeren en op te volgen, die tot algemeen doel hebben om de situatie van kinderen te verbeteren zodat alle meisjes en jongens hun rechten ten volle kunnen uitoefenen en kunnen leven in samenlevingen die kinderrechten erkennen en respecteren¹.



De belangrijkste componenten van de KRP staan gedetailleerd beschreven in een praktische gids², gepubliceerd in 2007 door *Save the Children International*, voor organisaties die deze aanpak willen toepassen in hun interventies:

1. Kinderen vooropstellen

De nadruk leggen op kinderen, hun rechten en hun rol als sociale actoren.

2. Een holistische kijk op kinderen hebben

Rekening houden met alle aspecten die belangrijk zijn voor kinderen wanneer men strategische keuzes maakt en prioriteiten vastlegt.

3. Verantwoordelijkheid

Er in de eerste plaats voor zorgen dat uiteenlopende actoren de verantwoordelijkheid nemen om kinderrechten te promoten, te beschermen en in de praktijk te brengen, te beginnen bij de hoofdverantwoordelijke, de staat (nationale en lokale overheid), de privésector, de media, beroepsgroepen die met kinderen werken en al wie rechtstreeks met kinderen werkt.

4. Verantwoordelijke actoren ondersteunen

Nagaan met welke middelen – technische assistentie, grotere budgetten en andere vormen van partnerschap – we verantwoordelijke actoren kunnen helpen om hun plichten te vervullen.

¹ Save the Children, *La Programmation basée sur les Droits de l'Enfant*, 2006.

² Save the Children, *Getting it Right for Children. A practitioner's guide to child rights programming*, 2007.

5. Belangenbehartiging

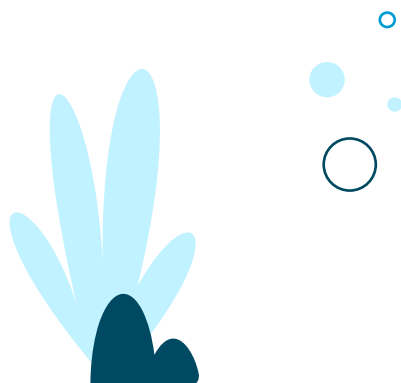
Onderstrepen hoe belangrijk belangenbehartiging en publieke bewustmakingscampagnes zijn in programma's om ervoor te zorgen dat verantwoordelijke actoren hun plichten vervullen.

6. Participatie

De daadwerkelijke inspraak van kinderen in de programmering (en ook elders) aanmoedigen, in functie van hun evoluerende capaciteiten.

7. Non-discriminatie

Het engagement aangaan om de meest gemarginaliseerde kinderen te integreren en om discriminatie op basis van geslacht, sociale klasse, etniciteit, beperking of capaciteiten te bestrijden.



8. Het belang van het kind

Rekening houden (met inspraak van kinderen) met de impact van programma's op kinderen.

9. Overleven en zich ontwikkelen

Voorrang geven aan de onmiddellijke overleving van kinderen en aan de ontwikkeling van hun potentieel.

10. Kinderen als leden van een gemeenschap

Begrijpen welke plaats kinderen innemen in hun familie, gemeenschap en samenleving, en welke rol hun ouders, naasten en/of maatschappelijke werkers spelen om hun ontwikkeling en de verdediging van hun rechten in goede banen te leiden.

11. Oorzaken van problemen en vragen in een veel breder kader plaatsen

Het accent op onderliggende oorzaken en op onmiddellijke schendingen van kinderrechten leggen.

12. Partnerschap

Nauwer samenwerken met partners om kinderrechten te promoten, te beschermen en te verwezenlijken.

13. Informatie en kennis

Het voor kinderen zelf, hun gemeenschap en verantwoordelijke actoren, met name de overheid, makkelijker maken om toegang te krijgen tot informatie en om vragen rond kinderrechten beter te begrijpen.

CHECKLIST “KINDERRECHTEN INTEGREREN IN PROGRAMMA’S”

Veel ANGS werken met kinderen en jongeren of ondernemen interventies met een onrechtstreekse impact op hen. Deze interventies vinden echter vaak plaats zonder dat organisaties vooraf kiezen voor een specifieke, op kinderrechten gebaseerde programmering. Bijgevolg zijn organisaties zich niet ten volle bewust van de potentiële impact van hun interventies op de rechten van meisjes en jongens - en evenmin van risico's en nefaste gevolgen.

Om ANGS bij deze denkoefening te begeleiden en bewust te maken van mogelijke gevolgen voor kinderen en jongeren, bieden we hier een lijst met vragen en aanwijzingen aan in functie van de drie belangrijkste fases in een project-cyclus: **planning, uitvoering en opvolging-evaluatie**.

Merk op dat het hier om minimale aanbevelingen gaat en dat de volledige of gedeeltelijke naleving van deze aanbevelingen geenszins garandeert dat men de rechten van kinderen op een transversale manier heeft aangepakt.

Voorts raden wij ten zeerste aan om, in deze hele oefening, **transversaal aandacht te besteden aan de verschillende situatie van meisjes en jongens** en aan de specifieke uitdagingen waarmee ze te maken krijgen door hun leeftijd en geslacht. De situatie van kinderen met een beperking en redelijke voorzieningen in functie van hun noden verdienen ook bijzondere aandacht.

1. PLANNING

Een op rechten gebaseerde aanpak vult een op noden gebaseerde aanpak aan en geeft rechthebbenden de kans om zich uit te drukken en hun rechten ten volle uit te oefenen. Zoals voor elke programmering is een diepgaande analyse van de betrokken partijen, de context, de noden en risico's essentieel om een programma voor te bereiden. We stellen hier voor om specifiek na te denken over de rol die kinderen kunnen spelen bij het analyseren van deze elementen.

1.1. Betrokken partijen

In welke hoedanigheid behoren kinderen en jongeren tot de betrokken partijen? Zijn kinderen en jongeren rechtstreeks (doelgroep) of onrechtstreeks betrokken?

De doelgroep “vluchtelingen” omvat bijvoorbeeld mannen, vrouwen en kinderen – jongens en meisjes – terwijl de doelgroep “landbouwers/-sters” volwassenen, mannen en vrouwen, maar onrechtstreeks ook hun kinderen omvat. In beide gevallen moet men oog hebben voor hun realiteit en de juiste vragen stellen opdat geplande interventies een positieve impact zouden hebben op hun rechten en hen geen nadeel zouden berokkenen.

Heeft men rekening gehouden met specifieke groepen kinderen die risico lopen (kinderen zonder ouderlijke zorg, NBMV's, kinderen met een beperking, HIV-positieve kinderen, enz.)?



1.2. Onderzoek van de juridische, politieke, sociale, culturele en economische context van de toekomstige interventie³

- Recente demografische en statistische gegevens over kinderen en jongeren, verzameld per gender
- Juridische basisinformatie (ondertekening van internationale verdragen, wetgevende context, bijv. minimale huwelijksleeftijd en schoolplicht)
- Sociale en culturele normen
- Naleving van de grondbeginselen van het Kinderrechtenverdrag:
 - non-discriminatie (geslacht, kinderen behorend tot minderheden, levend in armoede, inheemse volkeren ...)
 - de prioriteit gaat naar het belang van het kind
 - het recht om te leven, te overleven en zich te ontwikkelen
 - respect voor de mening van het kind
 - burgerlijke rechten en vrijheden
- Toegang tot basisdiensten (gezondheidszorg/ water/voeding/onderwijs/seksuele en reproductieve rechten), gegevens per gender
- Gezinsomgeving en vervangende bescherming

³ BELANGRIJK: UNICEF en Save The Children publiceren regelmatig analyses rond de situatie van kinderen, waarin al deze informatie terug te vinden is. Het is dus niet nodig om dit soort studies zelf te bekostigen.

- Speciale beschermingsmaatregelen (ook hier is het belangrijk om de verschillende situaties van jongens en meisjes aan te kaarten):
 - kinderen/jongeren die met de wet in aanraking komen
 - kinderen/jongeren die het slachtoffer zijn van mensenhandel
 - kinderen/jongeren in gewapende conflicten
 - besnijdenis/vrouwelijke genitale verminking
 - gedwongen huwelijk/kinhuwelijk
 - vroegtijdige zwangerschappen
 - gendergerelateerd geweld met inbegrip van huiselijk geweld
 - kinderarbeid en andere vormen van uitbuiting
 - kinderen die op straat leven en/of werken
 - kinderen op de vlucht/migranten, vluchtelingen/asielzoekers en binnenlandse ontheemden
- Terugkeer van gezinnen en niet-begeleide of gescheiden kinderen
- Specifieke vragen voor bepaalde landen, die gevolgen hebben voor kinderen/jongeren

1.3. Analyse van de problemen en de oplossingen

- Wat zijn de verwachte effecten (ook onrechtstreeks) van activiteiten op kinderen en op hun rechten?
- Worden kinderen/jongeren betrokken bij het definiëren van problemen en doelstellingen?
- Krijgen kinderen/jongeren de kans om mee na te denken over de theory of change?
- Bij het evalueren van noden (vooral in projecten die om basisbehoeften draaien): oorzaken van stress (meisjes/jongens), gezondheidszorg/water/voeding/onderwijs/seksuele- en reproductieve rechten), hebben we een grondig inzicht in de doelgroep en de mogelijke impact op kinderen/jongeren?

1.4. Risicoanalyse

- Worden kinderen/jongeren betrokken bij het definiëren van risico's?
- Beschikt men over voldoende kwalitatieve informatie om de echte problemen rond kinderrechten te begrijpen?
- Heeft men bij de risicoanalyse rekening gehouden met risico's voor kinderen/jongeren, met name op het vlak van bescherming?

2. UITVOERING

2.1. Protectie

- Beschikt de organisatie (en haar partners) over een beleid inzake kindbescherming?

Ter informatie: met kindbescherming bedoelen we de verantwoordelijkheid van organisaties om ervoor te zorgen dat hun personeel, activiteiten en programma's geen schade berokkenen aan kinderen. Dit betekent dat organisaties kinderen niet blootstellen aan risico op letsel en/of misbruik, en dat organisaties die bekommerd zijn om de veiligheid van kinderen op hun werkterrein deze bekommernissen moeten signaleren aan de bevoegde autoriteiten. (Keeping Children Safe Coalition⁴ – www.keepingchildrensafe.org.uk). Diverse organisaties die lid zijn van PKIO beschikken over dergelijke gedragscodes die als inspiratiebron kunnen dienen.

- Worden de gemeenschappen aangemoedigd om doelstellingen ter bescherming van kinderen en jongeren na te streven?

Sommige interventies ten gunste van kinderen, meisjes of jongeren moeten de sociale normen van

de doelgemeenschappen positief doen evolueren. De interventies moeten dus gepaard gaan met sensibiliseringsmaatregelen, dialoog, belangenbehartiging om te garanderen dat kinderen, meisjes en jongeren beschermd zijn.

2.2. Participatie

- Worden kinderen/meisjes/jongeren betrokken bij de beslissingen die hen aanbelangen? Plant de organisatie regelmatig of op vaste momenten overleg- en terugkoppelingsmomenten voor kinderen? Ter informatie: er bestaan diverse kaders om te beoordelen in welke mate kinderen participeren, bijvoorbeeld de schaal van Hart⁴.

2.3. Omkadering

- Is een attest van goed gedrag en zeden vereist voor alle teamleden die belast zijn met het programma?
- Is er in het team dat belast is met het projectbeheer en de projectuitvoering een expert inzake kinderrechten en kindbescherming opgenomen?
- Is het team dat belast is met het projectbeheer en de projectuitvoering vertrouwd met vragen over kinderrechten?
- Voorziet het project een samenwerking met belangrijke

⁴ Meer informatie over de participatieschaal van Hart vindt u op <https://infogram.com/les-echelles-de-la-participation-1gew2v80ln1mnj> (in het Frans).

- actoren op het gebied van kinderrechten in het projectland (verenigingen, ngo's, lokale overheid, enz.)?
- Wordt de capaciteit in het projectteam en bij de betrokken partijen versterkt (werknemers, lokale overheid en eventuele partners) zodat er bij de uitvoering rekening gehouden wordt met kinderrechten en ook met de continue en structurele integratie van deze rechten in het actiegebied, na afronding van het project?
 - Zal men voorzien in een mechanisme om misbruik in het kader van een project aan de kaak te stellen en om slachtoffers te begeleiden?

3. OPVOLGING EN EVALUATIE

- Maakt monitoring het mogelijk om regelmatig te rapporteren over de manier waarop het project rekening houdt met de kinderrechtendimensie?
 - Bepaalt het opvolgings- en evaluatiesysteem dat tussentijdse onderzoeken, eindevaluaties, vergelijkende beoordelingen, audits en andere controles specifiek rekening houden met kinderrechten?
 - Voorziet de evaluatie in overleg met kinderen/meisjes/jongeren en peilt men naar hun mening over interventies, waarbij men gebruikmaakt van kindvriendelijke methodes die vertrouwelijk en op hun leeftijd afgestemd zijn?
- Voorziet de evaluatie in de verzameling van empirische gegevens die bijdragen aan de kennis in de kinderrechtensector, door de invloed van het project op de doelgroep te beoordelen?
 - Bepaalt het evaluatiekader dat ten minste één lid van het evaluatieteam op de hoogte moet zijn van aan kinderrechten gerelateerde kwesties?
 - Zijn er specifieke vragen en elementen rond kinderrechten opgenomen in het evaluatiekader, zodat het evaluatierapport ook de resultaten en impact op het vlak van kinderrechten beschrijft?
 - Maakt de evaluatie het mogelijk om uit de projectactiviteiten goede praktijken en lessen af te leiden die kinderrechten kunnen bevorderen en/of jongeren empoweren?
 - Heeft de interventie ertoe geleid dat kinderen/meisjes/jongeren beter op de hoogte zijn van kinderrechten?
 - Heeft de interventie ertoe geleid dat het personeel geleidelijk aan meer professionele kennis opdeed op het gebied van kinderrechten?
 - Houdt de prestatiebeoordeling van het projectpersoneel rekening met hun kennis en naleving van kinderrechten, namelijk door taken die specifiek verband houden met kinderrechten te identificeren in functiebeschrijvingen?

OM NOG VERDER TE GAAN: EEN WAAIER VAN TOOLS OP HET GEBIED VAN KINDERRECHTEN, PER THEMA

Het PKIO-platform heeft tien thema's vastgelegd die specifiek verband houden met kinderrechten, namelijk: onderwijs, ontwikkeling, leefmilieu, gender, governance, justitie, non-discriminatie, participatie, bescherming en gezondheid. Hieronder volgt een korte voorstelling van deze domeinen en een selectie van bijbehorende tools om nog een stap verder te zetten.

Onderwijs

Kinderen en jongeren hebben recht op onderwijs, in de ruime zin van dit begrip, waarbij hun waardigheid gerespecteerd wordt in de schoolcontext en waarbij ze respect leren opbrengen voor het milieu en de natuurlijke omgeving van de school. De ondertekenende staten van het IVRK moeten er ook over waken dat hun onderwijsprogramma's toegankelijk, voor iedereen gelijk en duurzaam zijn, *“teneinde dit recht geleidelijk en op basis van gelijke kansen te verwezenlijken”* (art.28) terwijl

ze er tegelijk op moeten toezien dat kinderen beschermd zijn tegen *“economische exploitatie en tegen het verrichten van werk dat naar alle waarschijnlijkheid gevaarlijk is of de opvoeding van het kind zal hinderen”* (art.32).

—

TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 4, 7, 10.

Ontwikkeling

Kinderen en jongeren vormen de grootste groep van de wereldbevolking. De ontwikkeling van hun capaciteiten en de naleving van hun rechten geven vorm aan de samenleving van morgen. De internationale gemeenschap moet opkomen tegen geografische en sociale ongelijkheid om ervoor te zorgen dat alle *“(...) staten die partij zijn bij dit Verdrag de in het Verdrag omschreven rechten voor ieder kind onder hun rechtsbevoegdheid eerbiedigen en waarborgen zonder discriminatie*

van welke aard ook, ongeacht ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale, etnische of maatschappelijke afkomst, vermogen, beperking, geboorte of andere omstandigheid van het kind of van een ouder of wettige voogd” (art.2). Hoewel er in theorie geen onderscheid gemaakt wordt, bestaan er in werkelijkheid grote verschillen van land tot land. Er is dus logischerwijze een belangrijke rol weggelegd voor de sector van de ontwikkelingssamenwerking op het gebied van kinderrechten.

—
TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 1, 2, 3, 5, 9, 12, 13, 18.

Leefmilieu

Kinderen hebben recht op een gezonde, schone en veilige omgeving. De rechten op bescherming, gezondheid en non-discriminatie vormen dus essentiële voorwaarden en staan voortdurend in dialoog met de notie milieu in ruime zin. De talrijke uitdagingen veroorzaakt door de klimaatopwarming moedigen actoren in de ontwikkelingssamenwerking aan om almaar meer aandacht te hebben voor de directe en indirecte omgeving van jongeren: *“de staten die partij zijn, verbinden zich ertoe internationale samenwerking te bevorderen en aan te moedigen teneinde geleidelijk de algehele verwezenlijking van het in dit artikel erkende recht [op milieu] te bewerkstelligen. Wat dit betreft, wordt in het*

bijzonder rekening gehouden met de behoeften van ontwikkelingslanden” (art.24).

—
TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 5.

Gender

Gendergelijkheid is nauw verbonden met kinderrechten. In de hele wereld leidt discriminatie op grond van gender tot ernstige schendingen van de grondrechten gewaarborgd door het verdrag van 1989. Tegelijkertijd tasten allerlei vooroordelen en stereotypen de vrijheden van het kind aan doordat er onbewuste verwachtingen voortvloeien uit het milieu en de cultuur waarin dit kind opgroeit. Een einde maken aan deze vooroordelen en aan alle uitingen van geweld door genderongelijkheid vormt een belangrijke stap in de strijd voor de naleving van kinderrechten. Talrijke artikelen van het verdrag zijn onlosmakelijk verbonden met deze beginselen (art. 14, 15, 16 – niet-exhaustieve lijst).

—
TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 11.



Governance

In tegenstelling tot de vorige thema's benadert het concept governance kinderrechten zeer uitvoerig en legt het de nadruk op de verwezenlijking en naleving van alle artikelen uit het verdrag. Bijgevolg zijn de overheden de belangrijkste betrokkenen op het vlak van "good governance": ze zorgen ervoor dat de nodige basismaatregelen genomen worden om kinderrechten te vertalen in de praktijk. We citeren artikel 4, bijzonder verhelderend hieromtrent: *"de staten die partij zijn, nemen alle nodige wettelijke, bestuurlijke en andere maatregelen om de in dit Verdrag erkende rechten te verwezenlijken. Ten aanzien van economische, sociale en culturele rechten nemen de Staten die Partij zijn deze maatregelen in de ruimste mate waarin de hun ter beschikking staande middelen zulks toelaten en, indien nodig, in het kader van internationale samenwerking."*

—

TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 1, 5, 8, 9, 12, 13.

Justitie

Het Verdrag inzake de rechten van het kind geeft gestalte aan een ambitieuze justitiële dimensie die sterk geïnspireerd is op het mensenrechtenmodel waaraan specifieke regels met betrekking tot kinderen toegevoegd zijn. Artikel 37 bepaalt dat: *"(...) Doodstraf noch levenslange gevangenisstraf zonder de mogelijkheid van vervroegde invrijheidstelling wordt opgelegd voor strafbare feiten gepleegd door personen jonger dan achttien jaar (...) Geen enkel kind op onwettige of willekeurige wijze van zijn vrijheid wordt beroofd. De aanhouding, inhechtenisneming of vangenneming van een kind geschiedt overeenkomstig de wet en wordt slechts gehanteerd als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur (...) Ieder kind dat van zijn vrijheid is beroofd, wordt behandeld met menselijkheid en met eerbied voor de waardigheid inherent aan de menselijke persoon, en zodanig dat rekening wordt gehouden met de behoeften van een persoon van zijn leeftijd (...) het recht heeft onverwijld te beschikken over juridische en andere passende bijstand, alsmede het recht de wettigheid van zijn vrijheidsberoving te betwisten ten overstaan van een rechter of een andere bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige autoriteit."* Voorts beklemtonen artikelen 40 en 41 het belang om de nationale wetgeving te versterken met betrekking tot het verdrag en tot het internationale recht, met name op het gebied van strafrecht.

—

TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 17, 18.



Non-discriminatie

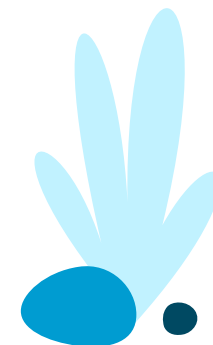
Het recht op non-discriminatie houdt verband met de meeste andere thema's die we aansnijden in deze praktische gids, wat aantoont dat het van essentieel belang is op het gebied van kinderrechten. Gelijke kansen en gelijke behandeling liggen gevoeliger in bepaalde contexten: wanneer sommige minderheidsgroepen bijvoorbeeld niet goed geïntegreerd raken in de maatschappij, dan worden kinderen uit deze sociale groepen vaak benadeeld, gemarginaliseerd, zelfs uitgesloten. Kinderen met een mentale of motorische beperking, meisjes en kinderen uit arme en achtergestelde milieus zijn ook vaker het doelwit van discriminerend gedrag. Dit heeft een rechtstreekse impact op het psychologische welzijn en/of de fysieke integriteit van miljoenen kinderen in de wereld. Artikel 2 van het verdrag is opnieuw de referentie voor dit thema (cfr. deel "Ontwikkeling").

TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 7, 14, 18.

Participatie

Artikel 12 van het Verdrag inzake de rechten van het kind zegt het volgende: *"de Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn leeftijd en rijpheid. (...) Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht."* Het is dus van essentieel belang om de mening van jongeren te respecteren en hen de ruimte te geven om zich vrij uit te drukken zonder over hen te oordelen.

TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 2, 6, 7, 8, 12, 14.



Bescherming

Kinderen genieten het recht op bescherming tegenover iedere vorm van geweld, waarbij de verschillende invullingen van dit grondrecht gepreciseerd worden in het verdrag: alle vormen van lichamelijke en geestelijke verwaarlozing en geweld (art.19) het gebruik van verdovende middelen en drugshandel (art.33), seksuele uitbuiting (art.19, 34), ontvoering en mensenhandel (art.35) en alle andere vormen van uitbuiting (art.36). Vanuit een meer transversaal oogpunt hebben kinderen recht op welzijn en zelfontplooiing, terwijl ze beschermd zijn tegen bedreigingen en geweld. Het verdrag voegt ten slotte nog toe: *“in die Staten waarin etnische of godsdienstige minderheden, taalminderheden of personen behorend tot de oorspronkelijke bevolking voorkomen, wordt het kind dat daartoe behoort niet het recht ontzegd om samen met andere leden van zijn groep zijn cultuur te beleven, zijn eigen godsdienst te belijden en daarnaar te leven, of zich van zijn eigen taal te bedienen”* (art.30).

—

TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 3, 15, 16.

Gezondheid

Ook het recht op gezondheid is nauw verweven met de fundamentele mensenrechten. Kinderen moeten kunnen opgroeien in een omgeving waar de toegang tot drinkbaar water en een gezonde levensstijl gewaarborgd zijn. Dit houdt ook in dat er geschikte medische infrastructuur is die beantwoordt aan de noden van de bevolking en die de nodige zorgen en geneesmiddelen kan verschaffen aan kinderen in nood. Artikel 24 van het verdrag onderstreept trouwens het belang om *“ziekte, ondervoeding of slechte voeding te bestrijden (...) passende pre- en postnatale gezondheidszorg voor moeders te waarborgen (...), te waarborgen dat alle groepen van de samenleving, met name ouders en kinderen, informatie krijgen over de gezondheid en de voeding van kinderen, de voordelen van borstvoeding, hygiëne en sanitaire voorzieningen en het voorkomen van ongevallen, en worden ondersteund om deze kennis zo goed mogelijk in te zetten.”*

—

TOOLS DIE BIJ HET THEMA HOREN: 14.

LIJST MET TOOLS EN REFERENTIES

Beoordelingscriteria

De onderstaande lijst met tools en referenties bevat een door PKIO toegekende score op een schaal van 0 tot 5, die rekening houdt met vijf factoren: (1) relevantie van het behandelde thema, (2) wetenschappelijke onderbouwing van de methode, (3) originaliteit van de aanpak tegenover soortgelijke werken, (4) hoeveelheid verwerkte informatie en toegankelijkheid en (5) mate waarin de informatie actueel is in het licht van de huidige uitdagingen.

Deze beoordelingsoefening is niet vrij van subjectiviteit, maar moet lezers vooral in staat stellen om snel hun weg te vinden in de publicaties (geselecteerd om hun kwaliteit). Het staat hen echter vrij om zich te verdiepen in de documenten van hun keuze, op basis van de respectieve beschrijvingen en externe links die rechtstreeks naar de volledige inhoud van de publicatie leiden.

1. United Nations Children's Fund - UNICEF (2010), *Advocacy Toolkit: A guide to influencing decisions that improve children's lives*, UN.

—

Thema's: ontwikkeling, governance

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: In 2010 publiceerde UNICEF deze goedgevulde toolbox om het personeel van de Verenigde Naties en hun partners te helpen met de ontwikkeling van succesvollere strategieën voor pleidooiwerk. De nadruk ligt op de uitwisseling van goede praktijken, kennis en ervaring tussen actoren in de ontwikkelingssamenwerking. Van oprichting tot beoordeling, via monitoring en risicobeoordeling; UNICEF biedt hier allerlei praktische tools aan die u rechtstreeks kunt gebruiken om uw eigen project voor pleidooiwerk op te starten.

2. Zuurmond, Irko (2010), *Promoting child rights to end child poverty : Achieving lasting change through Child-Centred Community Development*, Woking, Plan International.

Thema's: ontwikkeling, participatie

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Structurele, duurzame veranderingen tot stand brengen in sterk uiteenlopende contexten vergt een aanpak die tegelijk solide is vanuit methodologisch oogpunt en flexibel in zijn praktische uitvoering. Plan International consolideerde de aanpak die bekendstaat als "Child-Centred Community Development" (CCCD) door deze aanpak toe te passen voor zijn eigen programma's. Deze visie stelt Plan in staat om in te spelen op de uiterst gevarieerde realiteit op het terrein en om lokale teams een duidelijk referentiepunt en doeltreffende internationale normen te bieden. Deze op rechten gebaseerde aanpak biedt talrijke referentiemodellen die rekening houden met uiteenlopende facetten van uw doelgroep. Het gaat, tot slot, om een gids die zeker aan te bevelen is voor elke organisatie die zich inzet voor kinderrechten door armoede en/of sociale ongelijkheid terug te dringen in de wereld.

3. EU Alliance for Investing in Children (2014), *Advocacy Toolkit for implementing the EC Recommendation, Europe 2020 Strategy and structural funds.*

Thema's: ontwikkeling, bescherming

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 3,5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: EU Alliance for Investing in Children is een initiatief in het kader van de Europese strategie voor armoedebestrijding. Sinds 2010 stelt men vast dat het aantal kinderen dat risico loopt op armoede en sociale uitsluiting stijgt (28,1% van de kinderen die in de 28 Europese lidstaten leefden in 2012). De aangeboden toolkit moet meer slagkracht geven aan netwerken en organisaties die opkomen tegen kinderarmoede in Europa, die instaan voor preventie en die waken over het welzijn en de ontwikkeling van kwetsbare kinderen. De drie bijlagen onderaan deze toolkit verschaffen praktische, gebruiksvriendelijke modellen om uw eigen strategie voor belangenverdediging duidelijker te definiëren op verschillende bestuursniveaus (lokaal, nationaal, regionaal en supranationaal).

4. Plan International, A World at School, The Youth Advocacy Group of the Global Education First Initiative (2015), *The Education We Want: An Advocacy Toolkit*, UNGEI, UNICEF.

Thema's: onderwijs

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 4/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Deze praktische gids, voorgesteld door erkende actoren in de ontwikkelingssamenwerking, is een uitstekend startpunt voor organisaties die willen opkomen voor kinderrechten en dan specifiek voor wat betreft de toegang tot onderwijs. Het document geeft een samenvattend overzicht van de situatie in de hele wereld, met inbegrip van geografische en gendergerelateerde ongelijkheid. Deze toolkit wordt gewaardeerd om zijn helderheid en doortastende argumenten die makkelijk overgenomen kunnen worden om jongeren in België bewust te maken en te empoweren. Deze tool moet echter aangevuld worden met bijkomende informatiebronnen.

5. Geary, Patrick (2015), *Children's Rights and Business Explained*, UNICEF and Save the Children.

Thema's: ontwikkeling, governance, leefmilieu

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 4/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Actoren in de privésector spelen een almaar belangrijker rol op het gebied van kinderrechten. De impact van bedrijven, groepen en multinationals is op meerdere niveaus voelbaar: ze stimuleren tewerkstelling, investeren structureel en stellen nieuwe diensten ter beschikking die makkelijk toegankelijk zijn voor lokale gemeenschappen ... om maar enkele courante voorbeelden te noemen. Tegelijkertijd moet de overheid erover waken dat deze ondernemingen zich goed gedragen en de spelregels van het internationale verdrag inzake de rechten van het kind naleven. Dit document heeft tot doel om duidelijkheid te verschaffen rond deze rechten en richt zich in het bijzonder tot regeringen die hun wetten en beleid inzake kinderrechten willen versterken.



6. Lansdown, Gerison, O’Kane, Claire (2014), *A Toolkit for Monitoring and Evaluating Children’s Participation*, The Save the Children Fund.

Thema’s: participatie

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: De daadwerkelijke participatie van jongeren in de verwezenlijking van programma’s wordt vandaag de dag beschouwd als een belangrijke pijler van kinderrechtenprojecten. Dit boekje is samengesteld uit zes volumes en geeft een doeltreffende samenvatting van nuttige indicatoren om de kwaliteit van deze participatie binnen uw initiatieven te beoordelen. Het verschaft ook een tienstappenplan om het beoordelingsproces te vergemakkelijken. Indien een organisatie de balans wil opmaken van de participatie (aard, kwaliteit en/of potentieel), dan creëert deze toolkit een uitstekend conceptueel en praktisch kader dat we sterk aanbevelen.

7. Nuyt, Cécile (2018), *A la rencontre de l’Autre*, Livret pédagogique, Geomoun.

Thema’s: onderwijs, non-discriminatie, participatie

Oorspronkelijke taal: Frans

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Deze educatieve koffer richt zich in het bijzonder tot onderwijzers en animators die samen met hun jonge publiek een denkoefening willen doen. Het boekje is volledig, toegankelijk en omvat een traject met zes stappen die focussen op de praktijk van actieve participatie. Het doel van deze pedagogische oefening: kinderen begeleiden in hun inspanningen om “actieve wereldburgers” te worden die nieuwsgierig, open, kritisch en verantwoordelijk zijn. Gedurende dit proces stelt Geomoun goedkope en makkelijk te organiseren activiteiten voor, gestoeld op goede praktijken die internationaal erkend zijn om hun efficiëntie. Deze multidisciplinaire aanpak heeft de verdienste filosofie en antropologie te combineren – burgereducatie en interculturele aanpak gaan hand in hand – in een uitstekende terreingids.



8. Keenaghan, Celia, Redmond, Sue (2016), *Tusla Child and Youth Participation Toolkit*, Tusla – Child and Family Agency.

Thema's: participatie, governance

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Ierland is een voorloper op het gebied van kinderrechten. In juni 2015 is Ierland het eerste land ter wereld met een nationale strategie om te garanderen dat kinderen en jongeren kunnen participeren in het besluitvormingsproces van de overheid. In dit opzicht heeft Tusla als missie de informatie, kennis en goede praktijken aan te reiken om deze nieuwe strategie te structureren. Het document biedt een prima theoretisch kader, bestaande uit zes delen rond de participatieve ruimte, de invloed van jongeren en de facilitering van spreekrecht. Behalve didactisch materiaal stelt Tusla ook aanvullende participatieve methodes ter beschikking. Daarin worden extra ideeën aangereikt die volledig aan Tusla's normen beantwoorden.

9. Plan International (2016), *Making the Link: SDGs and Human Rights Mechanisms*, Woking: UK.

Thema's: ontwikkeling, governance

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 4/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: De duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) vastgelegd in 2015 door de leden van de Verenigde Naties bieden een uniek conceptueel en theoretisch kader. De Agenda 2030 legt niet minder dan 17 doelstellingen vast, gekoppeld aan 169 subdoelstellingen: niet altijd evident voor mensen die nieuw zijn in het werkveld. De referentiegids die Plan International hier voorstelt, blijkt bijzonder handig om zonder problemen door deze universele agenda te navigeren en stelt gebruikers in staat om kernpunten uit te kiezen die hen interesseren en/of die hen nodig lijken voor hun eigen project. In deze samenvatting werden 54 doelstellingen weerhouden door Plan International. Deze doelstellingen werden geselecteerd omdat ze verband houden met kinderrechten en, in ruimere zin, met de verplichtingen inzake mensenrechten.

10. UNICEF Private Fundraising and Partnerships Division (2014), *Child Rights Education Toolkit: Rooting Child Rights in Early Childhood Education, Primary and Secondary Schools*, UNICEF.

Thema's: onderwijs

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Het Kinderrechtenverdrag werd op 20 november 1989 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aangenomen. Deze ideeën omzetten in de praktijk vormt de belangrijkste uitdaging. Om die reden stelt UNICEF deze uiterst volledige toolbox voor, bestemd voor een groot publiek waaronder UNICEF's eigen personeel, uiteenlopende overheidsinstanties en maatschappelijke organisaties. Het doel is om een gids ter beschikking stellen die de link legt tussen theorie en praktijk zodat de concepten ingang vinden en vast verankerd raken in het veldwerk van de uiteenlopende actoren. Typisch voor deze gids is vooral de analyse vanuit verschillende invalshoeken, als volgt samengevat: learning as a right, learning about rights, learning through rights, learning for rights.

11. Burnsike, Andra, Romanoff Silva, Elizabeth, Paul-Gera, Nastasia, Irvin, Malinike, and Crump, Patrick (2014), *Engendering Transformational Change*, Save the Children's Gender Equality Working Group.

Thema's: gender

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Verplichte lectuur om te begrijpen hoe de strijd voor kinderrechten en de strijd voor gendergelijkheid nauw met elkaar verweven zijn. De holistische, kritische benadering die Save the Children voorstelt, richt zich tot organisaties die gendergelijkheid op een coherente en strategische manier willen integreren in hun toekomstige programma's. De structurele oorzaken van genderongelijkheid moeten aan de kaak gesteld en in vraag gesteld worden zodat er een positieve verandering op gang kan komen naar tolerantere en rechtvaardigere maatschappijen. Deze visie wordt ondersteund met didactisch materiaal om in het veld te gebruiken bij groepen jongeren van allerlei achtergronden.

12. United Nations Children's Fund - UNICEF (2014), *Child Rights Toolkit: Integrating Child Rights in Development Cooperation*, European Union, UNICEF.

Thema's: ontwikkeling, governance, participatie

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Sinds 2008 opteren de Europese Unie en haar lidstaten voor een op rechten gebaseerde aanpak in alle actiegebieden waaraan gewerkt wordt buiten Europa, met inbegrip van ontwikkelingssamenwerking. Deze toolkit, samengesteld door UNICEF, moet de aanpak die een centrale rol toebedeelt aan kinderen en jongeren consolideren zodat hun welzijn definitief geïntegreerd wordt in alle ontwikkelingsprogramma's. Het uitgebreide overzicht en de talrijke modules die actoren in de ontwikkelingssamenwerking kunnen toepassen maken van deze gids een van de volledigste in deze inventaris. Verplichte lectuur voor alle organisaties die een globale aanpak van kinderrechten nastreven.

13. Défense des Enfants International Belgique (2012), *Les Droits de l'Enfant dans la Coopération au Développement*, Module pédagogique, Défense des Enfants.

Thema's: ontwikkeling, governance

Oorspronkelijke taal: Frans

Score: 3,5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Défense des Enfants Belgique brengt essentiële informatie samen voor organisaties die nog geen ervaring hebben op het gebied van kinderrechten. Om inzicht te krijgen in de toepassing van het Kinderrechtenverdrag, zijn rol voor de millenniumdoelstellingen, de vooruitgang in de voorbije decennia en de principes inherent aan kinderrechten, is dit document een toegankelijk en vlot leesbaar vertrekpunt. Ter informatie stelt DEI een hele reeks vergelijkbare documenten ter beschikking (politieke geschiedenis van het Kinderrechtenverdrag, algemene beginselen van het Kinderrechtenverdrag, Comité voor de rechten van het kind).



14. Keen, Ellie (2015), *Realising Children's Rights: A training manual for care professionals working with children in alternative care*, SOS Children's Villages International.

Thema's: non-discriminatie, participatie, gezondheid

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: De werkmethode die deze praktische handleiding voorstelt aan organisaties met een jonge doelgroep wordt uitvoerig uiteengezet en is goed ontwikkeld. Een programma met negen stappen snijdt de belangrijkste thema's op het vlak van kinderrechten aan. Het materiaal dat SOS Kinderdorpen aanbiedt, is bijzonder goed geïllustreerd. De beste praktijken worden aangeleerd door en aan professionals die werken binnen structuren opgericht voor kinderrechten. De problematiek van de volksgezondheid blijft overigens een essentieel thema voor actoren die zich toeleggen op de verwezenlijking van mensenrechten. Toch lijkt deze problematiek al te makkelijk naar de achtergrond te verschuiven in ontwikkelingsprogramma's.

15. Robinson, Mary, Davey, Corinne (2015), *Community Action for Child Protection: Global Guidance on CBCPM*, Plan International.

Thema's: bescherming

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 5/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Een handleiding om inzicht te krijgen in goede praktijken om kinderen te beschermen door communautaire actie, en om zich deze praktijken eigen te maken. Deze vernieuwende aanpak heeft de verdienste voort te bouwen op de beginselen en normen van de mensenrechten en het humanitaire recht, en kadert perfect in de doelstellingen van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Plan International beperkt zich allerminst tot het macroniveau, maar stelt ook lesmodules voor die makkelijk op lokaal niveau toegepast kunnen worden. Deze gids verschaft ten slotte de nodige indicatoren om uw eigen CBCPM-programma te beoordelen (Community-Based Child Protection Mechanisms) en kan aangevuld worden met andere bronnen vermeld in de bijlage.

16. Greijer, Susanna, Doek, Jaap (2016), ECPAT International, *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, Interagency Working Group.

Thema's: bescherming

Oorspronkelijke taal: Engels

Score: 4/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Het is moeilijk om de bescherming van kinderen aan te kaarten zonder te praten over de problematiek van uitbuiting en/of seksueel misbruik waarvan ze het slachtoffer kunnen zijn. Kinderen zijn bijzonder kwetsbaar voor deze wantoestanden. Dit document ondersteunt mensen en organisaties die preventief werken om alle vormen van uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen te elimineren, door de termen en concepten die ze kunnen aantreffen in hun werksituatie inzichtelijker te maken. Door zijn hoge technische complexiteit is dit document relatief ingewikkeld om te doorgronden, maar de lezer wordt beloond met een schat aan informatie in een unieke gids.

17. Mathieu, Géraldine (2017), *Déjudiciarisation et justice restauratrice : l'expérience de la justice juvénile en Belgique*, Alternative Ways to Address Youth, DEI.

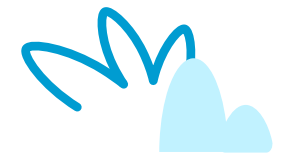
Thema's: justitie

Oorspronkelijke taal: Frans

Score: 4/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: Sociale ongelijkheid is vaak ook terug te vinden in het gevangenis milieu. Omdat kinderen en jongeren die in aanraking komen met de wet machteloos staan tegenover het rechtssysteem is het van essentieel belang dat justitie zelf haar verantwoordelijkheid neemt tegenover deze kwetsbare groep. In de praktijk focust project AWAY op dejuridisering en herstelrecht ten gunste van minderjarigen die er verdacht of beschuldigd van worden een als misdrijf gekwalificeerd feit gepleegd te hebben (p.11). Dit document schetst niet alleen een volledig portret van de situatie in België, maar onderzoekt ook de pistes die zouden kunnen leiden tot een eerlijkere rechtspraak tegenover jongeren in vele ontwikkelingslanden. Een document dat uitnodigt tot nadenken over de fundamentele bruggen die er bestaan tussen justitie en kinderrechten.



18. United Nations Children's Fund - UNICEF (2017),
Pour tous les enfants, l'égalité des chances: la promesse de l'équité, UNICEF.

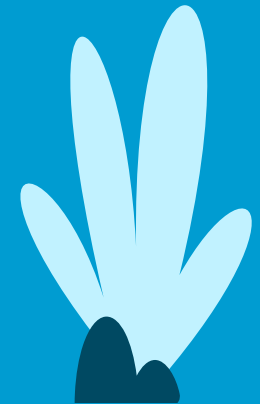
Thema's: ontwikkeling, justitie, non-discriminatie

Oorspronkelijke taal: Frans

Score: 4/5

Link: [Klik hier](#)

Beschrijving: De grondregel van duurzame ontwikkelingsdoelstellingen – Leave No One Behind – houdt nauw verband met de inperking van ongelijkheid. Dit gelijkheidsbeginsel dient als leidraad voor het werk van UNICEF om de nog gapende kloof tussen jongeren in de wereld van vandaag te verminderen en herinnert aan een belangrijke vaststelling van de laatste jaren: de huidige inspanningen volstaan niet. Dit rapport legt de nadruk op de achterstand, maar ook op de vooruitgang die de internationale gemeenschap boekte op het vlak van gelijkheid onder jongeren. De grafieken zijn verhelderend en de inhoud is bijzonder goed onderbouwd. Tot slot doet UNICEF meerdere voorstellen om sneller aan gelijkheid te werken ten voordele van kinderen en jongeren.



Deze inspiratiegids kwam tot stand binnen het PKIO-platform (Platform Kinderrechten in Ontwikkelingssamenwerking) en is gebaseerd op voorafgaand onderzoek van Amadeo Vandenheede.

Waarschuwing: Deze publicatie wil bijdragen tot het debat over kinderrechten in de ontwikkelingssamenwerking. In geen geval kunnen de leden van het platform verantwoordelijk gehouden worden voor hun bijdragen aan dit document.

CONTACT

UNICEF België
Eveline Couck
Keizerinlaan 66, 1000 Brussel
+32 (0)2 256 74 05
ecouck@unicef.be

www.platformedroitsdelenfant.be



**PLATFORM
KINDERRECHTEN**
IN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING